

Особливості збирання насінницьких посівів

Вимоги до якості збирання насінницьких посівів більш високі, ніж до збирання посівів продовольчого і кормового призначення, бо важливо не лише зібрати високий урожай, але й отримати насіння з високими посівними якостями.

Основні показники якості насіння — енергія проростання, лабораторна і польова схожість, маса 1000 зерен, вологість і строки післязбирального їх дозрівання — залежать від строків і способу збирання насінницьких посівів, технічного стану зернозбиральних машин, регулювання їх робочих органів на оптимальний режим роботи відповідно до місцевих умов.

Урожай насінницьких посівів зернових культур збирають прямим комбайнуванням та роздільним способом у якомога стислі терміни. Перший використовується при рівномірному дозріванні зерна, низькорослих та відносно чистих посівах та за нестабільних погодних умов. В інших випадках збирання врожаю проводиться роздільним способом. Пряме комбайнування розпочинають при повній стиглості зерна і його вологості в межах 16-18%, проса — при дозріванні зерна у верхній та середній частині волоті; гороху і вики — при побурінні 70-75% бобиків. За несприятливих погодних умов у період збирання врожаю обмолот вимушено проводять при підвищеній вологості зерна (18-22%), передбачивши термінову очистку та сушку насінневого матеріалу.

Збирання врожаю та очистку насіння найцінніших сортів та високих генерацій бажано проводити першими. Для очистки зернозбиральних комбайнів та насіннеочисних машин доцільно використовувати культуру, насіння якої легко відділяється.

Передусім у стислі строки слід збирати прямим комбайнуванням пшеницю найбільш заселену клопом-черепашкою, уражену фузаріозом та іншими хворобами зерна, що дає змогу суттєво знизити пошкодженість насіння.

На полях, де передбачається одержання якісного насіння, перед збиранням масиву проводяться обкоси та окремих їх обмолот. На току зерно з крайових смуг складається окремо. Стан окремих посівів може вимагати проведення десикації. Застосування десикантів наприкінці вегетації прискорює на 6-18 днів рівномірне дозрівання. Витрати на проведення десикації компенсуються можливістю прямого механізованого збирання, зменшенням втрат вирощеного врожаю та його якості при зберіганні. Десиканти використовують коли вологість зерна не перевищує 30%. Це відповідає фазі воскової стиглості зерна та настає за 10-15 днів до збирання. Жнива, залежно від погодних умов, можна розпочинати через 5-10 днів після застосування десикантів.

Слід наголосити, що за даними науковців ІР ім. В.Я. Юр'єва кожний відсоток травм у посівному матеріалі зменшує урожайність на 4-6 і до 10 кг/га. Тому бажано, щоб рівень травмування насіння не перевищував 1% (практично ж у більшості випадків він становить 2,0-10%). Зі зростанням відсотка дроблення збільшується і кількість насіння з мікротравмами, яке практично не можна відокремити на очисних і сортувальних машинах. Проведений аналіз показує, що в середньому 70% насіння травмується комбайном, до 25% — навантажувально-розвантажувальними й очисними машинами і 5 % — в природних умовах. Значно впливає на травмування насіння його вологість. Для зернових культур мінімум пошкоджень насіння спостерігається при вологості 17-19%, для гороху, вики, сої, квасолі — 16-17%, для качанів кукурудзи — 11-23%.

З метою доведення насіння до високих посівних кондицій господарства дуже часто декілька разів перепускають зернову масу через сортувальні машини. При цьому встановлено, що один пропуск через навантажувач травмує від 2 до 9% насіння, через

ОВП-20 і ОВС-25 — від 3 до 8, а через ОС-4,5М і СМ-4 — від 2 до 7%. Після таких обробок загальне травмування насіння може досягати 100%, а польова схожість може знизитися до 40%.

Починати однофазне збирання слід при настанні повної стиглості (вологість насіння 14-16%).

При двофазному збиранні насіння, як правило, травмується менше, ніж при однофазному, проте у дощові роки більш високоякісне насіння одержують при прямому комбайнуванні. Передчасне скошування у валки призводить до одержання щуплого насіння і недобору врожаю, а запізніле — супроводжується великими втратами і погіршенням якості насіння. Висоту зрізу зернових колосових культур встановлюють залежно від густоти і висоти рослин.

Для запобігання додаткового травмування насіння протягом сушіння слід суворо дотримуватись встановлених режимів. Допускається нерівномірність нагрівання зерна в межах 3-4°C, нерівномірність сушіння $\pm 1^\circ\text{C}$, відносна вологість відпрацьованого теплоносія 65-75%. Не можна перевищувати температуру зовнішнього повітря більш ніж на 10-15°C. Зниження вологості за одне проходження зернової маси не повинно перевищувати для зернових, зернобобових, круп'яних і кукурудзи — 3-4%.

Проведення протягом періоду збирання і підготовки насіння до посіву внутрішньогосподарського контролю за його якістю з визначенням відсотка дроблення, рівня і типу травмування дозволяє навіть на існуючій техніці в багатьох випадках знизити дроблення до 0,4-1,0 %, а травмування — до 20-25 %. На зберігання слід закладати сухе виповнене насіння. Особливої уваги потребує насіння, яке збирали у дощову погоду, а також у морозну (частіше кукурудза) — у такого насіння пошкоджується оболонка.

Критична вологість для насіння пшениці, жита, ячменю становить 14,5-15,5%, для кукурудзи — 13-14%, проса — 12-13%, соняшнику — 7-9%.

Щоб уникнути ураження насіння грибами, зберігати його треба при вологості нижче за критичну на 3-4%, а для олійних культур — на 2-3%.

На тривалі зберігання закладають насіння з вологістю, що нижче критичної, цілком очищене та відсортоване. З моменту надходження насіння у сховище необхідно вести систематичне спостереження за вологістю і температурою насіння і повітря, зміною кольору насіння, його запахом, появою осередків самозігрівання і шкідників. Насіннесховища періодично провітрюють, використовуючи активне вентилявання.

Щоб насіння зберігалось значно довше, необхідно вологість його понижувати на 4-5% до критичної. З метою запобігання конденсації вологи на насінні відносна вологість зовнішнього повітря має бути не вище 60-70%, а температура — нижчою, ніж температура приміщення.

Низька вологість поєднана із низькою температурою — ідеальні умови зберігання зерна.

В зв'язку із поганою теплопровідністю зерна зниження температури в його партіях можна досягти лише за рахунок активної (примусової) обробки повітрям, пропускаючи зернову масу через зерноочисні машини або групу транспортерів, застосуванням стаціонарних або пересувних установок для активного вентилявання. Щоб запобігти втратам зерна, необхідно суворо контролювати його стан у відповідності з існуючими рекомендаціями.

